

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสไว้เมื่อ 4 ธันวาคม 2540 เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจเพื่อให้ประชาชนชาวไทยใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ไว้ดังนี้

“ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกินและมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินหมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ให้พอเพียงกับตัวเอง อันนี้เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเองสำหรับครอบครัวอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้าน หรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียง พอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าใดนักไม่ต้องเสียเวลา คำนวณส่งมากนักอย่างนี้ นักเศรษฐกิจต่างๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัยจริง อาจจะล้าสมัยเพราะว่าคนอื่นเขาก็ต้องการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงรู้สึกไม่หรรษาแต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญการผลิตที่พอเพียงทำได้”

(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. 2540)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้รับการเชิดชูสูงสุดจากองค์การสหประชาชาติ ว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ และสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน

ในประเทศไทยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ได้ใช้เป็นกรอบแนวความคิดและทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจมหภาคของไทย ซึ่งบรรจุอยู่ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่า “สังคมสีเขียว” ด้วยหลักการดังกล่าว แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 นี้จะไม่เน้นเรื่องตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงให้ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ หรือระบบเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันระหว่างเศรษฐกิจชุมชนเมืองและชนบท

แนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจ ยังถูกบรรจุในรัฐธรรมนูญของไทย เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในส่วนที่ 3 แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา 78 (1) บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคง ของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึง ผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ

ปัญหาหนึ่งของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ก็คือ ผู้นำไปใช้อาจยังไม่ได้ศึกษา หรือไม่มีความรู้เพียงพอ ทั้งยังไม่กล้าวิเคราะห์หรือตั้งคำถามต่อตัวปรัชญา เนื่องจากเป็นปรัชญาของพระมหากษัตริย์ สมเกียรติ อ่อนวิมล (2550 : 11) เรียกสิ่งนี้ว่า “วิกฤตเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีความเห็นว่า ผู้นำไปใช้อาจไม่รู้ว่าปรัชญาที่แท้จริงคืออะไร ซึ่งอาจเพราะสับสนว่า เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่นั้นเป็นเรื่องเดียวกัน ทำให้เข้าใจผิดว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงการปฏิเสธอุตสาหกรรมแล้วกลับไปสู่เกษตรกรรม นอกจากนี้ยังมีความไม่รู้อาจจะนำปรัชญาไปใช้อะไร กลายเป็นว่าผู้นำสังคมทุกคน รวมถึงนักการเมืองและรัฐบาล โดยวิจารณ์โครงการในยุค รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่ใช้คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ว่าเป็นข้ออ้างในการทำกิจกรรมใดๆ -- เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีว่าได้สนองพระราชดำรัส หรือพูดง่ายๆ ก็คือ “เศรษฐกิจพอเพียง” ถูกใช้เพื่อเป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ส่วนตัว และได้วิจารณ์ว่ารัฐบาลยังไม่ได้ทำอะไรเลยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แต่ผูกควบคู่กับการเอาทุนนิยม 100 เปอร์เซ็นต์ลงไป ซึ่งรัฐบาลควรต้องปรับทิศทางใหม่ เพราะรัฐบาลไม่ได้เอาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาและเป็นนโยบายทางวัฒนธรรม และสังคม และยังมีความเห็นด้วยว่าความไม่เข้าใจนี้ อาจเกิดจากการสับสนว่าเศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่นั้นเป็นเรื่องเดียวกัน ทำให้มีความเข้าใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงการปฏิเสธอุตสาหกรรมแล้วกลับไปสู่เกษตรกรรม ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ผิด สิ่งที่สมเกียรติ อ่อนวิมล เสนอให้สอดคล้องกับที่ ชนิดา ชิตย์บัณฑิตย์ เสนอเช่นกันว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายที่ล้นไหลไปมา ไม่ผูกติดกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่ามีนัยยะทางการเมืองแฝงอยู่ในการนำเสนอ ดังนั้น ถ้าพิจารณาในแง่อุดมการณ์ จำเป็นต้องดูบริบทของกลุ่มที่นำมาใช้หรือตีความ ว่าสร้างความชอบธรรมให้กับการพัฒนารูปแบบใด หรือมีนัยยะทางการเมืองอะไรอยู่เบื้องหลัง

นอกจากนี้เมื่อศึกษาค้นคว้าจากพระบรมราชาบาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชทานนับตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา พบว่าพระองค์ท่านได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ การรู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวและทรงเตือนสติประชาชนชาวไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นที่รู้จักกันภายใต้ชื่อว่า เศรษฐกิจ

พอเพียง จึงอาจกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนชาวไทยมานานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ โดยปัจจุบันนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เผยแพร่ออกไปจนเป็นที่รับรู้ในหลายประเทศและยอมรับกันอย่างกว้างขวางในแวดวงของนักวิชาการด้านการพัฒนา ซึ่งในการประชุมของสหประชาชาติที่เมืองริโอเดอจาไนโร ประเทศบราซิล ได้มีมติว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ประเทศต่างๆ ควรนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศของตน (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2548 ก : 48) ทั้งนี้ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และระบบภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบต่างๆ จากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกซึ่งต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้อย่างเหมาะสม การดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความพากเพียร มีสติปัญญา เพื่อให้เกิดความสมดุล พร้อมรับต่อความเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของความรอบรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวังและคุณธรรมควบคู่ไปกับการกระทำที่ไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความร่วมมือปรองดองกันในสังคม การสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน รวมทั้งพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในทุกๆ ระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ โดยมีหลักการสำคัญ คือ การปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง

ในปัจจุบันพบว่า สถานการณ์หนี้สินของครัวเรือนไทยได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วจาก 52,001 บาทต่อครัวเรือน ในปี 2539 เพิ่มขึ้นเป็น 104,571 บาทต่อครัวเรือน ในปี 2548 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 101.09 และค่าใช้จ่ายต่อเดือนเพิ่มขึ้นจาก 9,190 บาทต่อเดือน ในปี 2539 เป็น 12,297 บาทต่อเดือน ในปี 2548 เพิ่มขึ้นร้อยละ 33.81 (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2548 ข : 15)

ทั้งนี้ เป็นผลมาจากแนวทางการบริหารประเทศของรัฐบาลที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจตามแบบทุนนิยมเพื่อเพิ่มความสามารถในการบริโภคและการผลิตของประชาชน เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการธนาคารประชาชน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน เป็นต้น โดยดึงเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ด้วยการผลักดันให้เกษตรกรเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพหรือเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นการผลิตเพื่อขายภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบผูกขาด

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจทำการศึกษาการน้อมนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด

จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินการสนับสนุน และส่งเสริมให้ประชาชนตำบลคลองขามได้นำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัว และเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชนทั่วไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาการนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนตำบลคลองขาม ใน 3 ด้าน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว
2. เพื่อเปรียบเทียบการนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ของประชาชนตำบลคลองขาม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และหนี้สินต่างกัน

สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

ประชาชนตำบลคลองขาม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และหนี้สินต่างกัน มีการนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวแตกต่างกัน

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนตำบลคลองขาม นำแนวปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งขอบเขตการนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนตำบลคลองขาม ออกเป็น 3 ด้าน ดังต่อไปนี้
  - 1.1 ความพอประมาณ
  - 1.2 ความมีเหตุมีผล
  - 1.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองขาม อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งหมด 19 หมู่บ้าน เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือน ครัวเรือนละ 1 คน จำนวน 3,249 ครัวเรือน หรือ 3,249 คน (สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง. 2552 : 1)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือน จาก 3,249 คน โดยใช้สูตรการคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 357 คน (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 187-188)

3. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

3.1.1 เพศ

3.1.2 อายุ ได้แก่ ไม่เกิน 35 ปี และมากกว่า 35 ปี

3.1.3 ระดับการศึกษา ได้แก่ ประถมศึกษา และสูงกว่าประถมศึกษา

3.1.4 หนี้สิน ได้แก่ ไม่เกิน 50,000 บาท และมากกว่า 50,000 บาท

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนตำบลคลองขาม ใน 3 ด้าน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

4. ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษานี้ เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2552 เป็นต้นไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางในการน้อมนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติหรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่างๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุมีผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีมีความรู้ มีความเพียร และความอดทน สติและปัญญาการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี

2. การนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต หมายถึง การนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนตำบลคลองขาม อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ ในที่นี้แบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2.2 ความมีเหตุมีผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

2.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

3. เกษตรกร หมายถึง ประชาชนตำบลคลองขาม อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์

4. ประชาชนตำบลคลองขาม หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองขาม อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์

5. อายุ หมายถึง อายุของประชาชนตำบลคลองขาม ที่นับเป็นปีเต็มและหากมีเศษ เกิน 6 เดือนให้นับเป็น 1 ปี โดยแบ่งช่วงอายุเป็นไม่เกิน 35 ปี และมากกว่า 35 ปี

6. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของประชาชนตำบลคลองขาม ในพื้นที่แบ่งเป็น ไม่เกินประถมศึกษา และสูงกว่าประถมศึกษา

7. หนี้สิน หมายถึง จำนวนเงินที่ประชาชนตำบลคลองขาม เป็นหนี้อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ หนี้ ธ.ก.ส. และหนี้อื่นๆ ในปัจจุบัน โดยแบ่งเป็นไม่เกิน 50,000 บาท และมากกว่า 50,000 บาท

กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนตำบลคลองขาม อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ การศึกษาครั้งนี้ได้นำเอาข้อมูลทั่วไปของประชาชนตำบลคลองขาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และหนี้สิน เพราะข้อมูลดังกล่าวมีผลต่อพฤติกรรมการนำแนวปฏิบัติไปใช้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุมีผล และด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

